

До читачів

Публікації першого числа нашого журналу за 2026 рік успішно розвивають запропонований раніше напрям наукових студій, адже вони значною мірою присвячені аналізу актуального матеріалу, який засвідчує наша непроста дійсність. Ідеться про різні аспекти російсько-української війни, зокрема її відображення в художній та документальній літературі, про сучасні міграційні процеси та долю біженців, про мовно-культурну ідентичність та її розвиток у нинішніх умовах, про особливості функціонування української мови в іншомовному просторі тощо. Наші автори не бояться порушувати гострі й істотні проблеми, охоче досліджують сучасні процеси в Україні та світі, що мають значення не лише для філологічних наук і апелюють до широкого суспільно-культурного контексту. Водночас вони не відкидають і традиційних методів наукового аналізу, важливих для з'ясування внутрішніх закономірностей філологічного аналізу різноманітних явищ. Зміст цього числа журналу укладено у двох традиційних розділах, що представляють мовознавчу, глоттодидактичну та літературознавчу галузь знань.

У першому розділі **Мовознавство і глоттодидактика** подаємо чотири публікації. Розділ відкриває студія **Світлани Драбант** про формування соціокультурної компетентності студентів, які вивчають українську мову як іноземну. Авторка використовує власний досвід, а також напрацювання інших лінгводидактів. Вона стверджує, що поєднання комунікативної спрямованості з опануванням норм і правил мовленнєвої поведінки сприяє формуванню нового типу здобувача освіти – медіатора культур у ситуаціях міжкультурної взаємодії. Через те вважає за необхідне залучати студентів до результативної міжкультурної комунікації, а також наводить приклади такої практики. Дослідниця оцінює соціокультурну компетентність як визначальний чинник готовності студента до міжкультурної взаємодії.

Про необхідність збереження мовно-культурної ідентичності меншин в умовах сучасної Польщі йдеться у статті **Йоланти Кур-Кононович**. Авторка описує особливості мовлення автохтонних мешканців Підкарпатського регіону, а саме лемків та бойків. Вона з'ясовує подібності та відмінності між окремими говірками, зіставляючи їх на ширшому тлі західнослов'янських та східнослов'янських мов. Численні схожі риси дозволяють стверджувати, що йдеться про спорідненість у межах однієї лінгвістичної групи. Якщо лемків-

ська мова викладається в школах та університетах, а також присутня в наукових публікаціях та віртуальному просторі, то бойківський діалект досліджено меншою мірою. Останнім часом зростає науковий інтерес до меншин, цьому сприяють також окремі осередки, як-от Музей лемківської культури просто неба в Зиндрановій і Музей духовної та матеріальної культури бойків у Мичкові.

Олена Похилюк успішно використовує методи когнітивної лінгвістики, за допомогою яких аналізує явище синтаксичної нестандартності в поетичному дискурсі. Матеріалом для дослідження слугує поетична збірка Тетяни Яковенко *У глибини небес...* (2020). Авторка показує, як відхилення від синтаксичної норми пов'язані з естетичними ефектами висловлювання. Вона поєднує когнітивний підхід із класичними теоріями стилю, визначаючи механізми „відсторонення”, когнітивної затримки та афективного резонансу. Дослідження Похилюк свідчить, що відхилення від норми в поетичному тексті перетворює граматичні структури у своєрідні інтелектуальні коди. Такі випадки справляють естетичний вплив на читача, а також забезпечують традицію високої культури.

У центрі уваги **Галини Яроцької** опинилася етнововна та національна ідентичність українських мігрантів. Ця серйозна проблема має багато аспектів, які в межах статті годі докладно висвітлити. Авторка бере за основу твори британської письменниці українського походження Марини Левицької, зокрема її відомий роман *Історія тракторів по-українськи* (2010). На цьому прикладі розкрито ідентичнісні суперечності, пов'язані з вибором мігрантів, причому в подвійному сенсі: по-перше, шляхом аналізу автобіографічних свідчень самої письменниці, по-друге, через характеристики типів та мовлення персонажів. Марина Левицька представляє друге покоління емігрантів і є природною білінгвою. Англійська мова є для неї провідною – засобом соціалізації та творчості, тоді як українська мова стала субдомінантною. Водночас твори цієї письменниці містять українські етнокультурні коди: спогади про родинне минуле, мовні запозичення, що зберігають зв'язок із рідною традицією. Авторка дослідження стверджує наявність внутрішнього діалогу між двома культурними системами – британською та українською.

У розділі **Літературознавство** публікуємо чергову низку статей польських та українських науковців. **Олександр Плотов** запропонував оригінальний (хоч і не безапеляційний) погляд на літературний складник сучасної шкільної освіти в Україні. Автор виходить із переконання, що літературна освіта перебуває у стані кризи та потребує радикальних реформ. Він вважає не визначеними або суперечливими самі завдання та функції вивчення літератури школі. Ключовим суспільним запитом у цьому сенсі лишається виховний ефект, коли літературу сприймають як підручник життя. Автор статті вважає, що літературу слід зарахувати до науково-практичних дисциплін, а також відповідно змінити програми та зміст її викладання в школі. Він пропонує

раціональний підхід щодо ролі й місця літературної освіти формуванні світогляду школярів. Пропозиції автора мають дискусійний характер, однак політика нашого журналу, як відомо, лояльна щодо дискусій, які зазвичай оживляють науковий пошук.

Анна Горнятко-Шумилович звертається до творчості авторитетного й популярного українського письменника, яким є харківський автор Сергій Жадан. Вона скрупульозно розглядає воєнний щоденник Жадана, що був виданий із патріотичною назвою *Над містом майорять наші прапори* (2022). Цей твір привертає увагу як актуальне відображення вражень першої хвили повномасштабної російської агресії, зокрема Харкові, що був абсолютно загрозеним та зазнавав невпинних ракетних і артилерійських обстрілів. Авторка вбачає в тексті Жадана мозаїчну характеристику подій та людей, цілком відповідну до духу часу, який супроводжувався колективним шоком українців і викликав настрої духовної мобілізації всього суспільства. Дослідниця високо оцінює Жадана як репортажиста, а його щоденник представляє як органічну частку української документальної та художньої прози, що втілює воєнний досвід останніх років.

Відчитування деколоніальних наративів пропонує **Ігор Котик**, звертаючись до популярного роману Анастасії Левкової *За Перекопом є земля* (2023). Поява цього твору викликала великий суспільний резонанс в Україні, а тепер і за кордоном, бо він з'явився в кількох перекладах. Письменниця зобразила сучасний Крим, зокрема охопила переломні події весни 2014 року, що обернулися російською анексією півострова та масовою вимушеною еміграцією кримчан. Прикметно, що її персонажі – молоді люди, ровесники Незалежної України, вони критично ставляться до пропаганди, яка нав'язувала тезу про російську домінацію в регіоні. Пізнання культури кримських татар значною мірою протиставлене цим впливам. Автор дослідження акцентує на тому, що російська історична міфологія та культурна зверхність потребують системної деконструкції. Персонажі роману Левкової вдаються до такої деконструкції, проте в 2014 році змушені покинути рідний край унаслідок російської експансії. Тому процес деколонізації Криму лишається незавершеним.

До творчості передчасно загиблої на війні української письменниці і журналістки Вікторії Амеліної звертається **Ярослав Поліщук**. Він інтерпретує другий і найбільш успішний роман Амеліної *Дім для Дома* (2017). Дослідник обирає текстову стратегію читання часу в просторі, яку свого часу запропонував німецький учений Карл Шльогель. *Дім для Дома* можна з повним правом назвати львівським романом, адже його герої живуть і працюють у Львові, репрезентуючи сучасну епоху в житті цього багатокультурного міста. Крізь призму сприйняття „малих” людей, тобто пересічних мешканців міста, письменниця прагне показати сліди „великої” історії, її провідні наративи. Це був, як свідчить дослідник, свідомий намір: на прикладі родини радянського

військового пенсіонера Цілика, його дочок та внучок Амеліна пропонує переосмислення радянського періоду та ранньої Незалежності, а тогочасні видатні події вона згадує в проєкції на долі персонажів. Таким чином, сліди нашого часу стають уписаними в широкий контекст міста з його багатою історією та культурною пам'яттю.

Про мову війни в сучасній українській літературі розмірковує **Оксана Пухонська**. Авторка взялася розкрити цю важливу тему на прикладі збірки короткої прози Артема Чеха *Гра в перевдягання* (2025). Це цілком новий твір, який збагачує корпус мілітарної літератури, нині найбільш затребуваної та репрезентативної в українській культурі. Автор книжки – не тільки професійний письменник, а й солдат Збройних Сил України. Він уміло поєднує талант оповідача зі знанням реалій, досвідом військового в умовах абсолютної загроженості. Дослідниця виходить за рамки власне літературознавчого аналізу та пропонує міждисциплінарний погляд на наративи війни. Вона констатує стан кризи мови, слідом за українськими письменниками, які про це відверто рефлексують. Відтворюючи на сторінках нової книжки *Гра в перевдягання* власні відчуття та набуті на війні навички, Артем Чех тим самим виходить поза рамки пересічної мови, пропонує свій спосіб виходу з кризи – через означення найбільш істотних сенсів цієї війни, для яких відшукує властиві мовно-риторичні засоби.

Поетична творчість Артура Дроня стає предметом аналізу **Мирослави Рудик**. Про цього талановитого молодого письменника багато говорять і пишуть, здебільшого в контексті його прозової книжки *Гемінгвей нічого не знає* (2025). Дослідниця вирішила зосередити увагу на поезії Дроня, яка привертає менше уваги. Адже воєнна лірика поета стала основою його своєрідної прози. Ба більше, у статті простежено творчу еволюцію цього автора – від перших літературних спроб до віршів останніх років. Поезія Дроня стала цікавим свідченням воєнного досвіду – вона про службу у війську, тяжкі армійські будні, втрату друзів і життя з травмою, але також – про геополітичні кордони, значення культури та вічні цінності.

Дослідження еміграційної мемуаристики 60–80-х років ХХ ст. пропонує **Олена Ставнича**. Вибір теми цього разу також пов'язаний з її актуалізацією, адже в період незалежної України, що характерний зміцненням національної ідентичності та прагненням до пізнання національно маркованої історії, давніше опубліковані мемуарні тексти знову стають затребуваними. Їх перевидають, а також активно читають, що для авторки студії є підтвердженням тези про героїзацію національно-визвольної боротьби ХХ ст. У спогадах Михайла Дорошенка, Івана Лютого-Лютенка, Юрія Горліса-Горського та ін. дослідниця вбачає втілення ідеї національного відродження. Хоча боротьба за незалежність у 1917–1921 рр. була програна, ці мемуари апелюють до мобілізації українського духу сучасників та нащадків.

Опубліковані в цьому числі журналу матеріали, як бачимо, окреслюють широке коло питань, пов'язаних із функціонуванням української мови, літератури та культури в умовах нинішньої війни, але не тільки. Вони розширюють наше уявлення про ціннісні орієнтації України в минулому та сучасному. Також дозволяють сприйняти актуальні проблеми на вісі часу, адже Україна переходить крізь важливий процес суспільної трансформації, викликаний війною та деколонізацією.

Ярослав Поліщук, Анна Горнятко-Шумилович